

Inga-Mi Vannérus Rydgrans vävnad ”Vapensmeden”

Den 27 april hade vi, d.v.s. Viktor Rydbergsällskapet, Jönköpings Hembygdsförening Gudmundsgillet och Jönköpings stadsbibliotek, nöjet att kunna visa upp och presentera Inga-Mi Vannérus Rydgrans vävnad med motiv från romanen *Vapensmeden*, ett storslaget konstverk som de senaste decennierna legat undanstoppat i Jönköpings kommuns förråd.

Programmet var brett: Nina Åkerblom-Nielsen och Valentina Viktorovitch framförde Vapensmedsmusik, Gunlög Ingolf berättade om vävnadens textiltekniska aspekter, och jag pratade om dess relation till Rydbergs roman – vilket också är ämnet för denna text.

Om textilkonstnären Inga-Mi Vannérus Rydgran (1932-2017) kan man läsa på Wikipedia. Själv såg hon – enligt en intervju i Jönköpingsposten 2007 – Vapensmedsbonaden som sitt främsta verk. Kanske också hennes största till formatet – det tog tre väverskor på Hemslöjdsföreningen i Jönköping tre månader att väva den (två av dem var med på vår visning, sextiotre år efteråt!). Antagligen var den även hennes färgrikaste – den lär innehålla 300 olika nyanser.

Vävnaden hade beställts för att pryda en vägg i aulan i Jönköpings kommunala flickskola, och den finansierades, förutom av skolan, av dess föräldraförening och externa fonder. Den invigdes högtidligen 16 november 1961, med reportage nästa dag både i Jönköpings-Posten och Smålands folkblad. Vannérus berättade själv om sitt verk, och en del av vad hon sa finns med i tidningsreferaten.

Jag har inte blivit klok på om beställarnas önskan var ett verk som utgick från romanen *Vapensmeden* – som ju utspelas i Jönköping – eller om man ville ha ett verk med relation till dikten om Betlehems stjärna ("Gläns över sjö och strand"). De båda hänger ju ihop – dikten är, inom romanens ram, ett verk av en av dess gestalter (Svante harpolekare), och den premiärsjungs av en annan (vapensmedens dotter Margit), under en roddtur på Vättern. Och sången hade blivit något av en signaturmelodi för skolan, framförd under alla högtidsdagar.

I alla fall: Vannérus lösning blev att placera Betlehems strålande stjärna överst på vävnaden, och att under den gruppera romanens gestalter, belysta av stjärnan fast i olika grad.

Högst upp, närmast stjärnan och i bildens upplevda centrum, ser vi vapensmeden själv, Gudmund Gudmundsson, i en "förtrolig stund" med sin älskade dotter. Romanen utspelas dels 1525, när Margit är 13 år, och dels när hon är 17; Vannérus har valt den senare åldern.

Rakt nedanför dem ser vi en annan av huvudpersonerna, Svante harpolekare, en man med många strängar på sin lyra. Politisk fältarbetare för Gustav Vasas sak (ett fritt och enat Sverige), humanist med vida internationella kontakter – och diktare med förmåga att nå ut till människor i alla samhällslager. Harpan han spelar på har fornnordiska anor, vilket antyds såväl på vävnaden – drakhuvudet! – som i bokens andra kapitel. Tillsammans med honom sitter hans son Gunnar, åtta år i bokens första del.

Mellan Svante och Margit ser vi den magiska talkvadrat, hämtad från Albrecht Dürers kopparstick *Melencholia*, som mästern Gudmund analyserar under Sällskapet fritt ur hjärtats möte i elfte kapitlet. Summan blir hela tiden 34, vare sig man räknar horisontellt eller vertikalt eller diagonalt – vad kan väl det betyda? Gudmund gissar att talet säger något om tiden mellan Syndaflo den och världens undergång i eld, och en räknekunnig läsare kan notera att livslängden för "Slattebygden", det fornnordiskt färgade sagorike som Rydberg stoppar in i romanens småländska skogar, blir just 34 år, från grundande till undergång i eld. Lika många år, för övrigt, som mellan *Vapensmeden* (1891) och hans första framträdande som författare, med *Singoalla* och *Fribytare på Östersjön* (1857).¹

---

¹ Nån gång skall jag väl bli klar med den studie där jag (bland annat) påstår att denna diskreta siffersymbolik gömmer en dröm om *Vapensmeden* som en gräns mellan två skeden, som slutet på melankoliens tidsålder och inledningen till en ny och helad "livsvärld", eller för att använda hans teologiska favorituttryck: en "alltings återställelse", en *apokatastasis panton*.

De flesta av de övriga gestalterna är grupperade i kontrasterande par. Längst ner till höger har vi magister Lars, Gudmunds lika maktlystne som hänsynslöse son, den förkroppsligade intoleransen, av Vannérus framställd som ”en stolt gestalt med sjukligt gul hy”. Under kappan skymtar det svärd han stundom använder för att ge extra tyngd åt sina åsikter.² Bakom honom, säger Vannérus, ”kryper hans auktoritetsbundna moder, husfru Margareta”. – Lars har blivit hennes stöd och ledstjärna sedan Gudmund, som har ovanan att se saker från flera sidor, inte kunnat ge klart besked om vem som har rätt och fel i striderna kring reformationen.

Som en motbild till vänster om henne har Vannérus placerat Birgit, den kraftfulla dam som driver värdshuset Talavid. På vävnaden ser vi henne just när hon har gett den evige gesällen Fabbe en skopa ovelt för att han (i sjätte kapitlet) anlant till värdshuset berusad; skopan finns kvar i hennes högra hand. Fabbe själv – som missade sin chans att fria till henne för arton år sen – hukar nedanför. Och blir därigenom en passande kontrast till fanatikern Lars, för Fabbe är en in i märgen självständig figur som betraktar alla ideologiska system med ett ironiskt leende och i sitt stilla sinne diktar nidvisor om deras representanter. För det mesta bistår han Gudmund med arbetet i dennes smedja, men varje sommar ger han sig ut på vandring, utan planerad rutt men med öppet sinne och öppna ögon. Och försörjer sig då med enklare smidesarbeten, som nycklar och lås; hans vandringsstöd och varuprover syns på bilden.

I vävnadens vänsterkant ser vi ett annat motsatspar: den unge snobben Arvid, borgmästarens son, som just gjort Jönköpingskandal genom att uppträda i modenyheten pluderhåsar, och den lågmälda och samvetsömme föreståndaren för stadens gråbrödrakloster, Mattias. Och kontrasten, säger Vannérus, förstärks av klädernas lyster: ”Det är glans i sidenet i snobbens byxor, men ett tungt fall i munkens enkla yllekåpa.” Effekter som uppnåtts genom bruk av olika vävnadstekniker, med namn som tyvärr inte säger mig något: lång-, tvär- och ruttvist.

Och nedanför munken och snobben, till synes i djupa tankar, sitter romanens mest mystiske gestalt, Slatte, på en gång hårdför härskare över ett samhälle av fredlösa och en till människornas värld nedstigen version av asaguden Oden. Att han är enögd kan vi ana, och korparna – Hugin och Munin – sitter på hans axlar. Kanske inte helt naturalistiskt framställda, men eftersom namnen syftar på Odens tanke (”hug”) och minne så får man väl se dem symboliskt.

Elva gestalter har alltså fått plats. Romanen har fler än så, men Vannérus har naturligtvis fått göra ett urval för att bilden inte skall bli plottrig. Ändå kan man undra varför hon inte tagit med en av berättelsens allra färgstarkaste figurer, en som dessutom Rydberg lagt ner extra möda på att visualisera. Jag tänker på Slattes sköldmöliknande dotter, Dagny. Hon som Margit förälskar sig i, och som *nästan* förälskar sig i Margit. Passade det inte i Jönköpings kommunala flickskola? Eller var det svårigheterna att (i en tid när feminint skulle vara feminint till 100%) framställa henne som på en gång androgyn och attraktiv?

Men oavsett vilket: jag tycker att Inga-Mi Vannérus Rydgrans bonad är fantastisk. Kanske är jag påverkad av att *Vapensmeden* är min personliga favorit bland Rydbergs verk, men å andra sidan borde det väl också ha höjt mina anspråk och förväntningar? Att den är värd att hänga upp, nästan där den kan ses, tycker jag i alla fall är självklart. Om inte annat för att den, på flera sätt, är en del av Jönköpings historia.

---

² Svärdet nämns bara i förbigående i kapitel tretton, men den lyögda Vannérus har insett att en skymt av dess blanka stål skulle sitta bra mot mörka kläder.

Och förresten, observerade ni runstenen längst upp till vänster? Den som Lars lät förstöra i sjunde kapitlet, eftersom den inte passade med den dåtida samtids åsikter och värderingar, men som Vannérus har låtit få del av ljuset från stjärnan. Helt i linje med romanens tendens, eftersom den predikar ett tänkande som strävar efter att förstå snarare än att fördöma. Och det även när det gäller synen på gångna historiska skeden.

Tore Lund, augusti 2024